

שיעור למס' ערכין דף ד'

(1) והעמידו לפני הכהן, אי קאי במעריך או בנערך
הכל מעריכין, כהנים וכו' מב' דס"ד שכהן אינו מעריך.
ופי' אביי דס"ד דכהנים שליתנהו בדפה"ב ליתנהו בערכין. והבי' כמש"כ בפי'המ"ש להרמב"ם דס"ד שכהן
שאינו חייב בפדה"ב אינו חייב בערכין [ולא מצד שכהן אינו נפדה]
ופי' ר' אשי דכתיב והעמידו לפני הכהן ולא כהן לפני כהן, ופירש"י והעמידו לפני הכהן עני שהעריך. והיינו
כנ"ל דקאי במעריך.
אבל ברע"ב פי' דקאי על כהן הנערך, והק' התוי"ט שהרי הפסוק קאי כהישג יד והעריך אותו הכהן קאי בעני
המעריך.
ועי' ברייתא לק' שמוציא גוסס מוהעמידו לפני הכהן כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה. והק' תוס' שהרי
במס' שמחות מפורש שגוסס מעריך וע"כ שממעטים שאינו נערך- והרי הפסוק קאי על המעריך.
ועי' רש"ש שהביא מש"כ רש"י בחומש שם שאם מך המעריך, והעמידו לנערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת
ידו של מעריך.
ומב' שענין הישג יד הוא שקובעין שעצם הערך של הנערך הוא כפי השגת ידו של מעריך. וע"ש ברש"ש
שדייק כן מהפסוק.
ולפ"ז כ' התוי"ט שהיינו מקור של הרע"ב ללמוד שהפסוק קאי בנערך וע"כ חידושו של המשנה שכהן נערך.

(2) כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה

מצי' ג' פי' בראשונים:

א'- תוס' לומד שהעמדה היינו עמידה כפשוטה. [והק' מבהמה שאפי' מפרכסת אפשר להעמיד, ע"ש] ואף
שאינן דין שצריך לעמוד, מ"מ דרשה הוא למעט גוסס.

ב'- בראב"ד בהשגות הל' ערכין נחרמים פ"א הכ"א עפ"י ב' של הגרי"ז בחי' הגרי"ז כאן פי' שהעמדה היינו
עמידה בדין. ואף שא"צ העמדה בדין מ"מ דרש"י דבעי' ראוי להעמדה בדין. וגוסס ויוצא ליהרג מיקרו אינם
ראויים להעמב"ד שהרי עומדים למות לפני העמב"ד.

ג'- הרמב"ם הל' ערכין וחרמים פ"א הל' כ"א והל' כ"ג למד מהפסוק והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן
שכל נערך צריך העמב"ד והערכה בב"ד. ועפ"ז כ' שאם מת קודם העמב"ד הר"ז פטור "שאינן ערך למת
והנערך צריך עמידה בדין". וע"ש בלח"מ שכל שמקורו מסוגיין. וצ"ע שהרי בסוגיין איירי' במת או גוסס בשעת
נדר.

וצל"פ שהרמב"ם חולק על פירש"י בסוגיין שפי' נפשות להוציא את המת דאיירי' במעריך מת. שהרי פשיטא
שאינן ערך למת ורק לבן חדש ובן חמש וכו', אע"כ שאיירי' במת קודם העמב"ד.

וכן במיעוט של גוסס, ס"ל לרמב"ם דלא בא למעט מעריך גוסס בשעת נדר, שכ"כ בהל' י"ג שהגוסס אינו
נערך שרוב גוססין למיתה ואין ערך למת, ולכן למד שג"ז במעריך בריא ואח"כ נהי' גוסס- והכתוב מלמדנו
שאם א"א להעריכו בשעת העמב"ד שאין הערכין חלין כלל. ודו"ק.

(3) ערך סתום

יש להקדים שיש ב' סוגי חלויות- חות ערכין, וחלות נדר של סכום מסויים והקדש. ובערכין יש דין הישג יד, ובסתם נדר להקדש אין דין הישג יד. ובגדר חלות ערכין ואיך זה שונה מסתם נדר להקדש עי' שיעור לדף ב' חלק א'- שהבאנו ג' מהלכים, ע"ש.

ומ"מ ילהק' דבכל ערכין דל מכאן חלות ערכין, והי' גם חל נדר של הסכום להקדש ולא יהי' דין הישג יד, ועי' רש"י בסוגיין שכל דבכל ערכין לאו כמפרש דמי דלא מוכחא מילתא דאין הכל יודעין את שנותיו. והק' תוס' בד"ה לומר דמ"מ מוכח שהוא יותר מבן חודש וחייב עכ"פ חמש שקלים, ומ"ט סגי בהישג יד בשקל אחד. ע"כ תי' דגזה"כ היא בערכין שידון בהישג יד.

והא דלא תי' רש"י כתוס', פי' הגרי"ז דבאמת מודה רש"י דכיון שאמר ערכין שחל מדין ערכין ולא סתם נדר להקדש, רק דמ"מ ס"ל דאפי' בתוך הפרשה של ערכין, אם מפרש הסכום אינו נידון בהישג יד, וע"ז הוצרך רש"י לתרץ דלא מוכחא מילתא וכו', ודו"ק.

ובענין ערך סתם, אי חלות ערכין או סתם נדר הוא, לכאז' יש להעיר דבשלמא למהלך של החזו"א שנזכר בשיעור לדף ב' א"ש, שיש לומר שגם ערך סתם הוא בתוך הפרשה והמצוה של ערכין. ולפי המהלך האחרון שבי' שם גם י"ל דשייך להתחייב בפדיון של אדם סתם בלי לסיים איזה בן אדם. אבל להשלטי גבורים צע"ג שהרי על מי יחול הקדושה.

עכ"פ בסוגיין יש ב' לשונות אי כמפרש דמי ואינו בהישג יד או לאו כמפרש דמי. ולפי' התוס' הנידון אם ערך סתום הוא בכלל הפרשה של ערכין והוא בהישג יד או שאינו בפרשת ערכין אלא כסתם נדר מפורש ואינו בהישג יד.

ולפי' רש"י לבי' של הגרי"ז הנ"ל, הנידון הוא גופא אם פירש סכום בתוך חלות ערכין אי הוי דיני' כמו בנדר סתום להקדש שאינו בהישג יד או"ד כיון דמ"מ ערכין הוא- דינו כשאר ערכין ואיתי' בהישג יד.

ויש להעיר- להרמב"ם דבכל ערכין בעי' העמדה בדין ושהב"ד יעריכנו איך שייך ערך סתום. כהק' באור גדול על משניות אות ג'. ותי' בחזון יחזקאל פ"א ה"ב, דרק ממעריך אדם מסויים צריך שיעריכנו ב"ד, אבל כערך סתום- שיעורו קצוב בתורה ולא מיחסר הערכה.

(4) נידון בכבודו

מבו' בגמ' דדין זה הוא בין בערכין בין בדמים, והנה בערכין אי לאו דין זה לא הי' הערכין חל כלל וכדאי' לעיל ערך כולו הוא נותן ולא ערך אברים, אבל בדמים אי' במתני' ל"ק יט: שיש דין דמים אפי' באברים. ודין נידון בכבודו מחדש דנותן דמי כולו ולא רק דמי האבר.

ועי' תוס' ב"מ קי"ד. בד"ה מה שהק' דאפי' בלי דין נידון בכבודו הרי עבד בלי האבר שהנשמה תלוי' בו אינו שווה כלום וכפשוטו משלם הכל, ותי' ע"פ הגמ' ל"ק י"ט. דשמין אותו כאילו היתה ידו מוכתבת לרבו הראשון.

וילח"ק אם גדר דין נידון בכבודו דהוי כאילו נדר בערך ובדמי כל הגוף, או"ד דהדין שהשומא והערך של אותו אבר שווה ככולו לעי' לשון רש"י בסוגיין שכל שנידון כולו אבר אחד שכבודו תלוי בו. ומשמע דנתחייב בדמי כולו. אבל בב"מ קי"ד. כ' האבר נידון לפי כבודו שאם הנשמה תלוי' בו נותן דמי כולו. ומשמע שהשומא של אותו אבר בלחוד הוא כדמי כולו.

ועי' ביתרון האור בסוף המשניות פ"ה מ"ג [לבעל האור גדול] ובחי' הגרי"ז שלמדו שחקירה הנ"ל מתחלק בין ערכין לדמים. רק שנחלקו הנ"ל באיזה צד אמרי' בערכין ובאיזה צד אמרי' בדמים.

ויסוד פלוגתתם תלוי בהבנת עצם הדין הנאמר בערכין שערך כולו הוא נותן ולא ערך אברים, שביתרון האור פ'י שהחלות חיוב צריך להיות ליתן ערך כולו ולא ערך חלקו, אבל הגרי"ז פ'י שהחפצא שהעריך צריך להיות כל גופו ולא אברים.

וע"פ הנ"ל כ' ביתרון האור שדין נידון בכבודו שנלמד לענין ערכין הוא שהערך של אבר שנשמה תלוי בו הוא ערך כולו, ושפיר חל חלות חיוב של ערך כולו אע"פ שלא העריך אלא אותו אבר בלחוד.

וכ"ז שייך רק בערכין שהתורה קובעת את הערך, אבל בדמים שנישום כעבד שנמכר בשוק, ע"כ שהתורה מחדשת שהוא כאילו נדר בדמי כולו.

אבל הגרי"ז למד שהדין בערכין שערך כולו הוא נותן הוא שצריך להעריך כל הגוף ולא אבר אחד, לע"כ שדין נידון בכבודו הוא שמתחייב באמת בערך כל הגוף. אבל בדמים שאין הבדל בין כולו למקצתו ובשניהם חל דין דמים, דין נידון בכבודו הוא דין בהתשלומין ששומתו הוא כשומת כולו.

וע"פ חילוקים אלו מיישבים היתרון האור והגרי"ז קו' התוס' לקמן ה. ובשיעור לדף ה' נאריך יותר בע"ה.

(5) הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדה"ב

בגמ' לא בי' למה יש חילוק בין זל"ז לענין נידון בכבודו. ועי' רש"י בד"ה אלא ל"ק שכ' דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדה"ב נינהו, ומשמע דאינו אלא גזה"כ. אבל ברמב"ם הל' ערכין וחרמים פ"ה הי"ח כ' שכל הקדש בדה"ב קדושת דמים הוא. וצ"ב דמ"מ קדושת דמים למזבח ג"כ קדושת דמים הוא ויהי' בו דין נידון בכבודו.

ונר' לפרש דעיקר קדושת דמים למזבח הוא שיצא מזה קרבן ולא להוסיף ממון ברשות הקדש ולכן אין נפ"מ בחשיבות האבר שהקדיש לדמיו, משא"כ קדשי בדה"ב שאינו אלא לדמים להוסיף ממון ברשות הקדש- בזה מחלקת התורה שאם הקדיש אבר שהנשמה תלוי' ששומתו כשומת כולו [לבי' הגרי"ז] א"נ שמתוך חשיבותו הוי כאילו נדר דמי כולו [ליתרון האור] ודו"ק.